

STRATEGO MET SLANGEN/ STRATEGO WITH SNAKES

*Marcel van der Voort,
Heerbaan 14,
5721 LS Asten.*

*Marcel van der Voort,
Heerbaan 14,
5721 LS ASTEN.*

Inleiding

In De Volkskrant van 27 oktober 1998 trof ik het volgende bericht aan:

Het Iraakse dagblad Babil heeft Israël ervan beschuldigd krokodilleneieren te hebben geplaatst in twee meren in Noord-Irak. Volgens de krant had Israël daarvoor al 'grote hoeveelheden cobra's' losgelaten in de buurt van Iraakse strijdkrachten in het noorden. Etc.

Als het bericht waar is - van Israelische zijde werd de aantijging heftig ontkend - dan sluiten de aartsvijanden van de Iraki's met de strategische inzet van giftige slangen aan bij een eeuwenlange traditie. Van oudsher hebben legers immers geplande en ongeplande hinder ondervonden van de herpetofauna in oorlogsgebieden. In het navolgende laat ik een greep zien van wat ik in de loop der jaren ben tegengekomen aan dergelijke tactische initiatieven en de consequenties die ze mogelijk hebben gehad voor de betrokkenen.

Alexander de Grote

Alexander de Grote (336-323 vóór Christus) heeft tijdens zijn veroveringstochten door 'de Indiase

Introduction

In De Volkskrant (Dutch newspaper) from 27 October 1998 I found the following news:

The Iraqi daily newspaper Babil accused Israel of placing crocodile eggs in two lakes in north Iraq. According to the paper Israel had already released a large amount of cobras in the vicinity from the Iraqi troops in the north. Etc.

If the news is true - on the Israeli side this is strongly denied - then the arch-enemy from Iraq is with the strategic use of venomous snakes in keeping with century's long traditions. The army's of old had after all (planned and not planned) bother with the herpetofauna in war zones. In the following text is a selection of similar tactical initiatives and the consequences that these could have had for those involved.

Alexander the Great

Alexander the Great (336-323 BC) had during his conquests through 'the Indian dessert' like in the regions mentioned in Jacob van Maerlants; Spieghel Historiael, lost many soldiers from the bite of a venomous snake, long before they had con-

woestijn' zoals het gebied in Jacob van Maerlants Spieghele Historiae genoemd wordt, al vóórdat er een treffen met de vijand had plaatsgevonden, menig soldaat verloren door beten van giftige slangen. Ik parafreer de Middelnederlandse passage:

Toen Alexander in een gebied was gekomen waar zoet water was, liet hij het bivak opslaan dat wel acht mijlen lang en acht breed was. Hij liet 1500 vuren aansteken, want wilde dieren zijn bang voor vuur. Niettemin werden er vele schorpioenen door aangetrokken en cerasten die nóg pijnlijker beten toebrengen en nog veel meer serpente van veel verschillende kleuren. Het hele gebied was ervan vergeven. Ook kwamen er serpente met kammen op de kop; sommige serpente hadden twee, andere drie koppen, hun ogen schitterden. Alexander gaf opdracht dat ze bevochten moesten worden: zijn soldaten moesten, beschermd door hun schilden, met scherpe lans en speren het ongedierte te lijf gaan. In deze strijd verloor Alexander dertig ridders en evenzoveel soldaten. (Maerlant, I, IV, XLV, 1-22).

Deze onverwachte en onplezierige ontmoeting met soms wel erg vreemde serpente heeft Alexanders opmars overigens amper kunnen stuiten en heeft nauwelijks invloed gehad op het uiteindelijke resultaat van zijn veroveringstocht.

Marcus Atilius Regulus

Ook de Romeinse veldheer Marcus Atilius Regulus heeft een onprettige ontmoeting met een onvermoede vijand

tact with the enemy. I'll paraphrase a Middle Dutch passage.

When Alexander reached a place where there was freshwater, he pitched a tent that was eight miles long and eight miles wide. He lit 1500 fires because animals are afraid of fire. There were nonetheless many scorpions, the cerastes that can afflict a more painful bite and many more serpents of many different colours attracted by this. The whole area was infested. There also came serpents with crests on their heads; some serpents had two, others had three heads, their eyes shining. Alexander ordered that they must be fought: his soldiers had to, protected by their shields, to go for the vermin with sharp spears and lances. In this battle Alexander lost thirty knights and just as many soldiers. (Maerlant, I, IV, XLV, 1-22).

These unexpected and unpleasant meetings with sometimes very strange serpents had for the rest very little influence on Alexander's advance and the final result of his conquest.

Marcus Atilius Regulus

The Roman general Marcus Atilius Regulus had also an unpleasant meeting with an unsuspected enemy. During the first Punic war (264-241 BC) on the way to an encounter with his archenemy Carthago, that was in the vicinity of present day Tunisia. At a certain moment his army came across the Bagradas river. And when his armed to the teeth soldiers tried to cross the river with their war-machines they disturbed a giant snake. The monster did not seem to want to let Regulus's army cross to the other river

gehad. Tijdens de eerste Punische oorlog (264-241 vóór Christus) was hij op weg naar een treffen met aartsvijand Carthago, dat lag in de buurt van het huidige Tunis. Zijn legermacht stuitte op een gegeven moment op de rivier de Bagradas. Toen de tot de tanden gewapende soldaten probeerden met hun oorlogsmachinerieën de rivier over te steken, verstoorden zij een reusachtige slang. Het monster bleek niet van zins Regulus' legermacht naar de andere oever van de rivier te laten trekken, want toen de soldaten de plek van het monster verlieten en elders van een doorwaadbare plaats gebruik wilden maken, bleek de reuzenslang ook daar op te duiken. De eerste soldaten die zich te water begaven, werden door het ondiep gegrepen en zonder pardon mee naar de diepte genomen. Uiteindelijk zag Regulus geen andere mogelijkheid, dan het dier te bevechten op dezelfde wijze waarmee hij een menselijke vijand te lijf zou zijn gegaan: met zijn ballistische wapens. De enorme katapulten werden naar voren gerold en geladen met zware rotsblokken. Een waar bombardement vond plaats, en een scherpe rots die het dier uiteindelijk tussen de ogen trof, betekende zijn einde. Regulus liet zijn vijand helemaal uit het water trekken. De slang bleek maar liefst 120 voet (\pm 36 meter) te zijn. Ze werd gevild en haar huid en kakebenen werden naar Rome vervoerd en daar in een tempel op het Capitool geëxposeerd. In 133 vóór Christus werden tempel en trofeeën tijdens de Numantijnse oorlog vernietigd (Shuker 1995, 26-29).

Cato

Toen Julius Caesar in de nacht van de

bank, because when the soldiers moved away from the monster to a place where they could wade through, the monster surfaced there. The first soldiers that entered the water, were grabbed by the beast and dragged mercilessly into the depths. Regulus finally saw no other option than to fight the animal in the same way that he would a human enemy: with his Baltic weapons. The large catapults were rolled forwards and loaded with heavy boulders. A real bombardment took place, and a sharp rock finally struck the beast between the eyes causing his end. Regulus had his enemy pulled out of the water. The snake turned out to be no less than 120 ft. (\pm 36 metre) long. It was skinned and its jawbones and skin were transported to Rome and displayed in a temple on the Capitol. The temple and trophy's were destroyed during the Numancian war (Shuker 1995, 26-29).

Cato

When Julius Caesar crossed the Rubicon on the night of the tenth of January 49 BC, he started a fifty year civil war, that would be with unexpected help to his advantage resolved. His opponent was Pompous, that was supported by Cato Minor. Cato had now among other things in Africa, operated mostly in what was then called 'Libya', and in the pep talk that he gave before a march he tried to stimulate his soldiers, and it turned out that it was not always the legionnaires from Caesar that had to be feared:

We march to the barren flats and the furnace of the world, where the warmth from the Sun is excessive and where there is rarely a source of water to be found and where the scorched fields were full of

tiende januari van het jaar 49 vóór Christus de Rubico overstak, ontketende hij daarmee een vijfjarige burgeroorlog die hij - dank zij onvermoede hulp - in zijn voordeel zou beslissen. Zijn tegenstander was Pompeius, die gesteund werd door Cato Minor. Cato nu, heeft onder meer in Afrika, met name in wat men toen 'Lybië' noemde geopereerd, en uit de peptalk waarmee hij, alvorens aan een mars te beginnen, zijn soldaten trachtte te stimuleren, blijkt dat het niet altijd de legioenen van Caesar waren die zij te duchten hadden:

We marcheren naar dorre vlaktes en de smeltoven van de wereld, waar de hitte van de zon buitensporig is en waar zelden in de bronnen water gevonden wordt en waar de verschroeide velden vergeven zijn van giftige slangen. (...) Ik zal als eerste de woestijn betreden en als eerste mijn voet op het hete zand zetten; laat de hitte van de lucht mij dan treffen en laat giftige slangen zich op mijn weg bevinden. (...) Slangen, dorst, brandend zand, dit alles wordt verwelkomd door de dapperen.

Cato heeft in overvloed gekregen waar hij om vroeg. Zijn eigen speer dragend, marcheerde hij voor zijn naar adem en water snakkende soldaten uit door de eindeloze Lybische vlaktes, onder een brandende zon, om tijdens momenten van rust als laatste te drinken. Slechts één keer heeft hij gedronken vóórdat zijn manschappen ook maar één druppel tot zich hadden kunnen nemen. Dat geschiedde tijdens een tocht door een streek die de uiterste grens vormde van het gebied waar menselijke bewoning nog mogelijk was. Water werd er zeldzamer en uiteindelijk ontdekte men

venomous snakes. (¼) I will be the first to enter the desert and will set my foot first upon the hot sand; let the warmth from the air strike me and let the venomous snakes stand in my way. (¼) Snakes, thirst, burning sand was welcomed by the brave.

Cato had got what he asked for in abundance. Carrying his own spear, he marched before his (gasping for air and water) soldiers, through the endless Libyan flats, under the scorching sun, and during the rest pauses being the last to take a drink. He drank just one time before his men could take a drop. This happened during a journey in an region that was bordering on the limit where man could survive. The water became scarcer when they finally found the last water spring¼. 'but a mass of snakes had taken possession, almost too many to fit on the ground: red hot cobra's circled the spring and thirsty dipsades could be found in the spring'. It looked like Cato's men were as good as dead. He convinced them that the water was drinkable; by telling them that on one hand that the snakes are only deadly if they bite, and on the other hand by making the exception of drinking first from the water and not dying. Cato's men must have been reassured by this last gesture. And the snakes kept on threatening the army. Many soldiers were defeated by these venomous monsters and died a cruel death. The Roman reporter from the civil war, Lucanus, can say in his summing up, that the adders fought in the place of Caesar and won for him the war (Lucanus, 9,380-404; 9, 608-610). It seems that snakes could unintentionally help to win or lose a war.

nog een laatste bron... 'maar een massa slangen had er bezit van genomen, bijna meer dan er op de grond konden zijn: gloeiend hete cobra's omringden de bron en dorstige dipsades bevonden zich in de bron zelf.' Cato's manschappen leken ten dode opgeschreven. Hij overtuigde hen echter van de drinkbaarheid van het water; enerzijds door te vertellen dat het gif van slangen slechts dodelijk is als er sprake is van een beet, en anderzijds door bij uitzondering als eerste van het water te drinken en er niet aan te sterven. Dit laatste vooral zullen Cato's manschappen als geruststellend hebben ervaren. En de slangen blijven het leger maar bedreigen. Talloze soldaten worden geslagen door deze giftige monsters en sterven een wrede dood. De Romeinse verslaggever van de burgeroorlog, Lucanus, kan dan ook samenvattend zeggen, dat de adders vchten in Caesars plaats en voor hem de burgeroorlog wonnen (Lucanus, 9,380-404; 9, 608-610). Het blijkt, dat slangen een oorlog onbedoeld in winst of verlies konden laten verkeren.

Hannibal

In de hiervoor beschreven gevallen waren de ontmoetingen met slangen toevallig, maar er zijn ook gevallen bekend dat strategen doelbewust gebruik van hen maakten om de overhand te krijgen in een gevecht. Voor een dergelijk geval moeten we opnieuw te rade gaan bij de Klassieke Oudheid. We komen dan terecht bij de Carthager Hannibal, die chronisch onenigheid met Rome heeft gehad. Zo rond 195 vóór Christus - Hannibal was toen in dienst van Antiochus van Syrië - mondde deze onenigheid uit in een zeeslag. Hannibal

Hannibal

In the previously described cases the meetings with the snakes were coincidences, but there are also known cases where the strategists made a conscious use of them to have the upper hand in a battle. For such a case we need to go back once again to the Old Classics. We end up then by the Carthaginian Hannibal, that had a chronic quarrel with Rome. Around 195 BC - Hannibal was then in service from Antiochus from Syria - this quarrel ended in a sea battle. Hannibal saw the chance to win, because he used clay pots, filled with venomous snakes, that he catapulted at the enemy's ships. Of course these pots broke on the decks of the ships spreading panic amongst the shackled oarsmen from the Roman warships and the tightly packed in soldiers, and not necessarily causing death and destruction.

Centuries later

Centuries later during one of the many crusades, it became clear after conquering a Saracens ship, that there were cages of snakes on board. They were obviously not pets and the suspicion arose amongst the crusaders that it was the intention to release these in the Christian camps. The 'Europeans' seemed to have learnt from this, because there have been records kept that there was in the 15th century, preparations made at the North French coast-town Calais, with the help from the same tactic: drums were filled to the brim with venomous snakes and other venomous animals, these would have been thrown over the towns defences to spread panic amongst the defenders. Morris supposed that this strategy was more of a psycho-

zag kans die te winnen, omdat hij gebruik maakte van aarden potten, gevuld met giftige slangen, die hij met katapulten in de vijandelijke schepen wist te schieten. De potten braken uiteraard als ze op de dekken van de schepen terechtkwamen en de inhoud ervan zaaide in ieder geval paniek, zo geen dood en verderf, onder de geketende roeiers van de Romeinse oorlogsschepen en de dicht op elkaar gepakte soldaten.

Eeuwen later

Eeuwen later, tijdens één van de vele kruistochten, bleek na verovering van een Saraceens schip, dat er kooien met slangen aan boord waren. Klaarblijkelijk waren dat geen huisdieren en het vermoeden rees bij de kruisvaarders dat het de bedoeling was geweest ze in de Christelijke kampen los te laten. De 'Europeanen' blijken hier van geleerd te hebben, want er zijn gegevens bewaard gebleven dat in de 15e eeuw voorbereidingen werden getroffen om de Noord-Franse kustplaats Calais in te nemen met behulp van eenzelfde tactiek: vaten die tot de rand gevuld waren met gifslangen en andere giftige dieren, zouden over de verdedigingswerken van de stad gegooid worden, om de inhoud paniek te laten zaaien bij de verdedigers. Morris veronderstelt, dat de effectiviteit van deze strategische zet meer van psychologische dan van fysieke aard aard zal zijn geweest (Morris 1965, 80).

Ook in de twintigste eeuw hebben legers hinder ondervonden van slangen in oorlogsgebieden. Tijdens de Tweede Wereldoorlog bijvoorbeeld, hebben Amerikaanse soldaten vooral tijdens de slag om het eiland Okinawa en andere

logical nature than of a physical nature (Morris 1965, 80).

Army's in the 20th century also had trouble with snakes in the war zones. For example during the Second World War, American soldiers were during a battle on the island of Okinawa and other islands in the area that were occupied with venomous snakes. These snakes, that had the native name habu - I could not find the Latin name yet - must have had many incidents to it's name. That these did not result in fatalities, was thanks to the good medical care of the victims.

The Vietnam war cost the Americans probably between the five and ten deaths per year, but these figures were never official published. There was also an assumption that the Vietcong laid living booby traps from venomous snakes along the paths and left them in the under ground bunkers, but it is not out of the question that these animals had found these places by themselves (Minton 1971, 117-122).

Executions and attacks

And of course venomous snakes can be used at a micro-level: for executions and murder attempts. There is the unusual mroll played by a snake in the execution from a parricide (father killer). Together with the condemned parricide, there was an adder with a hen an ape and a dog sown up in a leather sack and left to the mercy of the waves (Van der Voort 1996, 134-136). It was in Egypt that a venomous snake was used to execute political prisoners. This was done with the help from *Vipera lebetina*. The haemotox-

eilanden in die regio met giftige slangen van doen gehad. Deze slangen, die met de inlandse naam habu aangeduid werden - ik heb de Latijnse naam niet kunnen achterhalen - moeten ettelijke ongevallen op hun geweten gehad hebben. Dat deze niet gepaard gingen met dodelijke afloop was onder meer te danken aan de goede medische verzorging van de slachtoffers.

De oorlog in Vietnam kostte de Amerikanen waarschijnlijk jaarlijks vijf tot tien doden, maar daar zijn nooit officiële cijfers over gepubliceerd. Ook zijn er veronderstellingen, dat de Vietcong gifslangen als levende booby traps langs paden en in ondergrondse bunkers achterliet, maar het is niet uit te sluiten dat de dieren deze plaatsen vrijwillig opgezocht hebben (Minton 1971, 117-122).

Terechstellingen en aanslagen

En natuurlijk zijn gifslangen ook op micro-niveau te gebruiken: voor terechtstellingen en moordaanslagen. Bekend is de bijzondere rol die de slang speelde bij de terechtstelling van een parricida (vadermoordenaar). Samen met de veroordeelde en gemartelde parricida, werd de adder met een haan, aap en hond in een leren zak genaaid en prijs gegeven aan de golven (Van der Voort 1996, 134-136). In Egypte waren het gifslangen die politieke gevangenen terechtstelden. Dat gebeurde vaak met behulp van *Vipera lebetina*. Het haemotoxische gif van deze dieren veroorzaakte na uren of dagen een uiterst pijnlijke dood (Zimniok 1984, 61).

Slangen zijn ook uitermate geschikt om

ic venom from this animal caused after hours or days a most painful death (Zimniok 1984, 61).

Snakes are extraordinarily suited to intimidate. In the summers of 1964 and 1965 the reactionary's tried to intimidate those who propagated the civil rights in the state of Mississippi, by letting cottonmouths and other reptiles lose in their cars. It is not known to me if there were any casualties. Glenn Summerford, a minister from a congregation of Serpent Handling Believers, attempted to get rid of his wife by forcing her to put her hand in a tub of rattle snakes. Sure enough she was bitten, but survived this murder attempt (Covington 1995). Minton argued, it must have been on many occasions quite a job to persuade a venomous snake to do what the murderer wanted. Snakes, after all are inclined to avoid people. A Californian who tried to kill his wife was also faced with this. The snake was less then helpful, so much so that he finally drowned her.

Suicide

By far the most famous suicide with a snake is that from Cleopatra. This 'Serpent of the Nile', such as her political ally and lover Anthony her affectionately called, had from a political point of view got himself rather in a fix. When Anthony committed suicide, his opponent Octavius wanted to ship Cleopatra as prisoner to Rome, as a special trophy together with his remaining witnesses from his victory. But he arrived too late: Cleopatra had already committed suicide with the help of a snake that is denoted in the Medieval letters with the name '(h)ipnale'. In all probability we need to look for a

te intimideren. In de zomers van 1964 en 1965 probeerden reactionairen degenen die in de staat Mississippi burgerrechten kwamen propageren, te intimideren door katoenbekken en andere reptielen in hun auto's los te laten. Het is me niet bekend of daar slachtoffers bij zijn gevallen. Ene Glenn Summerford, voorganger van een gemeente van Serpent Handling Believers, heeft getracht van zijn vrouw af te komen door haar te dwingen haar hand in de bak met ratelslangen te steken. Ze werd inderdaad gebeten, maar overleefde de moordpoging (Covington 1995). Minton betoogt, dat het menigmaal een hele klus moet zijn geweest om een gifslang ertoe over te halen te doen wat een moordenaar wilde. Slangen zijn immers geneigd om de mens te vermijden. Dat ondervond een Californiër die zijn vrouw met behulp van een ratelslang wilde doden. De slang was weinig coöperatief, zodat de man zijn vrouw uitwendig maar verdrongen heeft.

Zelfmoord

Verreweg de beroemdste zelfmoord met een slang komt op naam van Cleopatra. Dit 'serpent van de Nijl', zoals haar politieke medestander en minnaar Antonius haar liefkozend noemde, had zich in politiek opzicht aardig in de nesten gewerkt. Toen Antonius zelfmoord had gepleegd, wilde diens tegenstander Octavianus Cleopatra gevankelijk naar Rome vervoeren, als bijzonder trofee tussen de overige getuigen van zijn overwinning. Maar hij kwam te laat: Cleopatra had al zelfmoord gepleegd met behulp van een slang die in de Middeleeuwse letteren aangeduid wordt met de naam '(h)ipnale'. Hier moeten we hoogstwaarschijnlijk een cobrasoort

cobra sort, with the name *Naja haje*, the Egyptian cobra. Prior to letting herself get bitten, she let the snake strike her ladies-in-waiting Naera and Carmen, with deadly consequences, and then she let herself die from its bite. Besides making the choice to be bitten by a cobra because of her longing to die a 'less painful' death than with a sword or with a poisoned cup, she could have preferred a cobra for status reasons. Because of the cobra bite Cleopatra became more associated with the goddess Isis, who was dedicated to the cobra. Octavius had tried to let members of the Psylli, a group of snake charmers keep Cleopatra alive, but this was in vain. In the book from the French philologist Edith Flamarion Cleopatra, in the Netherlands published by Fibula/Unieboek, are illustrations that show that this historical happening inspired many artists. Because of the copyright on these illustrations it is not possible to include these so I have had to make do with my own photo from a statue in the garden from Versailles.

Translation from Dutch: Marjon Jasker.

Literatuur / References

Covington, D., *Salvation on Sand Mountain. Snake Handling and Redemption in Southern Appalachia*. Reading, Massachusetts enz., 1995.

Lucanus, *Pharsalia*. Loeb Classical Library. Harvard University Press. London, 1988.

Maerlant, Jacob van, *Spiegel Historiae*. Met de fragmenten der later toegevoegde

achter zoeken, met name Naja haje, de ureusslang. Alvorens zichzelf te laten bijten, vertelt de historie, had zij de slang haar hofdames Naera en Carmen laten slaan, met dodelijk gevolg, om daarna dus zelf nog aan de gevolgen van een beet te overlijden. Behalve dat haar keuze voor een dood door een cobrabeeet ingegeven was door het verlangen naar een 'pijnlozere' dood dan door middel van het zwaard of de gifbeker, zou ze de cobra ook geprefereerd kunnen hebben uit statusoverwegingen. Door een cobrabeeet werd Cleopatra nauwer verbonden met de godin Isis, aan wie de cobra was gewijd. Octavianus heeft nog geprobeerd om leden van de Psylli, een volk van slangenbezweerders, Cleopatra in leven te laten houden, maar deze poging was tevergeefs. In het boekje Cleopatra van de Franse filologe Edith Flamarion, in Nederland uitgegeven door Fibula/Unieboek, staan tal van afbeeldingen waaruit blijkt, dat deze markante historische gebeurtenis zeer inspirerend heeft gewerkt op tal van kunstenaars. Vanwege het copyright op deze afbeeldingen kan ik er daar geen van opnemen hier en moet ik volstaan met het plaatsen van een eigen foto van een beeld in de tuin van Versaille.

gedeelten. Bewerkt door Philip Utenbroeke en Lodewijk van Velthem. Leiden, 1861-1879. Ongewijzigde herdruk Utrecht, 1982.

Minton, S.A en Minton, M.R., Venomous reptiles. London, 1971.

Morris, R. and D., Men and snakes. London, 1968.

Voort, M. van der, 'Herpetologische Sprokkelingen deel 6, Over slangen en vadermoordenaars', in: LS 16 (1996), 134-137.

Zimniok, Kl., Die Schlange, das unbekante Wesen. Hannover, 1984.